

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

*ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ*

Հետազոտության թեման՝ Սովորողների մեջ
արժեհամակարգի ձևավորումը առարկայի (Հայոց լեզու
և գրականություն) դասավանդման ընթացքում

Առարկան՝ Հայոց լեզու և գրականություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Իրինա Միրզոյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Երևանի համար 152
հիմն. դպրոց

Երևան 2023

Բովանդակություն

Ներածություն.....	4
1. Արժեհամակարգի սահմանումը.....	5
2. Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձեւավորումը հայոց լեզու եւ գրականություն առարկայի դասավանդման ընթացքում.....	9
Եզրակացություն.....	15
Գրականության ցանկ.....	16

Ներածություն

Անհատների և ընդհանուր առմամբ հասարակության արժեքային հիմքերի նկատմամբ հետաքրքրությունը անընդհատ աճում է դարաշրջանների վերջում, ճգնաժամի ժամանակ, շրջադարձային կետ մարդկային քաղաքակրթության պատմության մեջ, հասկանալու անհրաժեշտությունը, որը, բնականաբար, պահանջում է դիմել էթիկական արժեքի խնդիրներին:

Արդյունքում, ժամանակակից մարդու սոցիալ-մշակութային աշխարհը դարձել է տարատեսակ, երբեմն հակասական արժեքային դիրքերի և վարքագծային մարտավարությունների մի տեսակ կոնգլոմերատ՝ բնական և սոցիալական միջավայրի հետ կապված: Մարդկային համայնքի արժեքային աշխարհների բազմազանությունը դրսևորվում է տարբեր տեսակի գործունեության, վարքագծի, ապրելակերպի և այլնի որակական տարբերակման մեջ:

Այս գործընթացները ստիպում են ուսումնասիրել արժեքային շերտավորումը՝ որպես ամբողջություն: Միևնույն ժամանա՝ արժեքների շերտավորման գործընթացի իմաստալից փոխկախվածության սոցիալ-մշակութային վերլուծություն, սոցիալ-մշակութային գործունեության մակարդակ և սոցիալ-մշակութային կազմակերպման տեխնոլոգիաներ:

Անհատականության արժեքները կազմում են նրա արժեքային կողմնորոշումների համակարգը, ինչը նշանակում է անձի ներքին կառուցվածքի ամենակարևոր որակների ամբողջություն, որը հատկապես կարևոր է նրա համար: Այս արժեքային կողմնորոշումները որոշակի հիմք են կազմում անհատի գիտակցության և վարքի համար և անմիջականորեն ազդում նրա զարգացման վրա: Միաժամանակ՝ արժեքների սպեցիֆիկ, անհատական, հիերարխիայի համաձայն, նկատվում է արժեքային կողմնորոշումների հարաբերական բնույթ: Գրականության մեջ կան արժեքների դասակարգման և հիերարխիայի տարբեր ձևեր և սկզբունքներ: Այսպիսով, նրանք տարբերում են արժեքներ-նպատակներ կամ ավելի բարձր (բացարձակ) արժեքներ և արժեքներ-միջոցներ (գործիքային արժեքներ): Նրանք խոսում են դրական և բացասական արժեքների մասին՝ նկատի ունենալով դրանց սոցիալական նշանակությունը և դրանց իրականացման հետևանքները: Կարելի է

առանձնացնել նյութական եւ հոգեւոր արժեքները եւ այլն: Կարևոր է ընդգծել, որ դրանք բոլորը սերտորեն փոխկապակցված և միավորված են և կազմում են յուրաքանչյուր մարդու աշխարհի ամբողջականությունը:

Հետազոտության նպատակն է ուսումնասիրել սովորողների մեջ արժեհամակարգի ձևավորումը՝ հայոց լեզու և գրականություն առարկայի շրջանակներում:

Հետազոտության նպատակին հասնելու համար իմ առջև դրել եմ հետևյալ խնդիրները՝

1. Վերլուծել արժեհամակարգ հասկացությունը:
2. Վերլուծել արժեհամակարգ երևույթի առանձնահատկությունները սովորողների մոտ:
3. Բացահայտել հայոց լեզու և գրականություն առարկայի ընթացքում ձևավորվող արժեքային համակարգի տարրերը:

Արժեհամակարգի սահմանումը

Փիլիսոփայության, հոգեբանության ձևավորման և զարգացման բոլոր փուլերում հետազոտության կարևոր օբյեկտներից էին անհատի արժեքները: Ժամանակակից աշխարհում մարդկության գոյության արժեքների խնդրի տեսական հիմքի գիտակցումն ու ըմբռնումը դրված է գիտական գիտելիքների առաջին պլանում:

20-րդ դարի ուսումնասիրություններում անհատի արժեքային կողմնորոշումները մի տեսակ արդյունք են առավել առաջադեմ գաղափարների:

Առաջին անգամ արժեքների հարցը բարձրացրեց Մոկրատեսը, ով այն դարձրեց իր փիլիսոփայության կենտրոնական կետը և ձևակերպեց այն հարցի տեսքով, թե որն է լավը: Լավը գիտակցված արժեք է՝ օգտակարություն: Այսինքն՝ արժեքը և օգուտը նույն մետաղադրամի երկու կողմերն են:

Արժեքների բնույթի նույն գոյաբանական և ամբողջական մեկնաբանությունը կիսում է փիլիսոփայության ամբողջ պլատոնական ճյուղը՝ ընդհուպ մինչև Հեգելն ու Կրոցեն [6]:

«Արժեք» երևույթի էության որոշման բարդությունը կապված է նրա երկիմաստության, նրա առանձնահատկությունների հետ: Գրական աղբյուրներում կան «արժեք» հասկացության հարյուրից ավելի սահմանումներ, որտեղ քննարկման են առաջարկվում այս խնդրի տարբեր մոտեցումներ և ասպեկտներ:

Արժեքը ինչ-որ բանի կարևորությունն է կամ նշանակությունը: Ցանկացած ժողովրդի, հասարակության մշակույթի, հոգևոր կյանքի համար կարևոր առարկաներ, երևույթներ, հոգևոր արժեքներ [12]:

Արտաքինից արժեքը գործում է որպես առարկայի կամ երևույթի հատկություն: Այնուամենայնիվ, նշանակությունը և օգտակարությունը բնությամբ նրանց բնորոշ չեն ոչ միայն բուն օբյեկտի ներքին կառուցվածքի պատճառով, այլև կոնկրետ հատկությունների սուբյեկտիվ գնահատականներ են, որոնք ներգրավված են մարդու սոցիալական գոյության ոլորտում, անձը հետաքրքրված է դրանցով կամ կարիք է զգում [6]:

«Արժեք» հասկացությունը սոցիոլոգիա է ներմուծել Վ. Կուլը, և այն կապվել է ամերիկացի սոցիոլոգներ Վ.Թոմասի և Ֆ.Ջաննեցկու անունների հետ: Ընդհանուր առմամբ, սոցիոլոգիայում արժեքները համարվում են սոցիալական գիտակցության և մշակույթի տարրեր, որոնք կատարում են նորմատիվ գործառույթներ անհատի նկատմամբ:

Վ.Պ. Տուգարինովը, կենտրոնանալով իրերի, երևույթների, գաղափարների ունակության վրա, գործել է՝ որպես մարդկանց կարիքներն ու շահերը բավարարելու, սոցիալական առաջընթացին և անհատի համակողմանի զարգացմանը ծառայելու: «Արժեքներն այն առարկաներն են, երևույթները և դրանց հատկությունները, որոնք անհրաժեշտ են (անհրաժեշտ, օգտակար, հաճելի և այլն) մարդկանց համար... և որոշակի անձանց որպես իրենց կարիքներն ու հետաքրքրությունները բավարարելու միջոց, ինչպես նաև գաղափարներ և շարժառիթներ, ինչպես նաև նորմ, նպատակ կամ իդեալ»: Տեսական վերաբերմունքից գործնականի անցնելու անհրաժեշտ պահը արժեքային վերաբերմունքն է օբյեկտի նկատմամբ, արժեքներին հղում տալը կամ արժեքի արժանապատվությունը մերժելը: Արժեքը հասկանալու այս մոտեցումը ամենատարածվածն է:

Ընդհանուր հոգեբանության մեջ յուրաքանչյուր կոնկրետ առարկայի անհատականության կառուցվածքում առանձնահատուկ տեղ են զբաղեցնում արժեքները՝ հանդիսանալով հասարակության և սոցիալական խմբերի կյանքի արգասիք: Այսպիսով, Ս.Լ. Ռուբինշտեյնը գրել է. «Արժեքի առկայությունը աշխարհի նկատմամբ մարդու անտարբերության արտահայտությունն է, որը բխում է տարբեր կողմերի, աշխարհի կողմերի նշանակությունից մարդու, նրա կյանքի համար» [8]:

Մի շարք հեղինակների համար բնորոշ է արժեք վերագրելը պատշաճ ոլորտին, որը գործում է որպես նորմ, նպատակ, իդեալ, բայց իրական կյանքում: «Արժեքի դատողությունը» աստվածաբանական բնույթ ունի, այսինքն՝ ցույց է տալիս թիրախի կողմից սահմանված վիճակը: «Արժեքն այն չէ, ինչ կա, այլ այն, ինչ պետք է լինի», - ասել է Օ.Մ. Բակուրաձեն [4]: Ըստ Ի.Ս. Բարսկու դիրքորոշման՝ «արժեքները հիմնականում սոցիալական կյանքի իդեալներն են, և դրա հիման վրա անձնական գործունեությունը» նույնպես մոտ է վերը նշվածին [9]: Վ.Մ. Ռոզինը արժեքը

հասկանում է որպես գնահատողական փորձի անփոփոխ՝ անկախ որոշակի առարկայի առնչությամբ, օբյեկտիվացված հատուկ օբյեկտիվության արհեստական ձևերով [10]:

Այս կամ այն առարկայի, նրա ասպեկտների նշանակությունը գոյություն ունի անկախ մարդու գիտակցությունից, բայց մինչ գնահատումը, մինչև օբյեկտի գիտակցումը սուբյեկտը «չգիտի» դրա արժեքի մասին: Մեթոդի՝ գնահատման չափանիշի հայտնվելը ոչ թե արժեք է ստեղծում, այլ բացահայտում է այն, այսինքն՝ գնահատման չափանիշները ծառայողական դեր են խաղում և հանդիսանում են սոցիալական զարգացման արգասիք:

Ընդհանուր առմամբ, սոցիալական արժեքները անձնական արժեքների վերածելու գործընթացն իրականացվում է սոցիալական հարաբերություններում սուբյեկտի գործնական ներգրավվածության պահին կոնկրետ «միկրոմիջավայրում» (սոցիալական խումբ), որը հանդիսանում է հասարակության «թարգմանիչ արժեք» [2]: Դա միջնորդական օղակ է սուբյեկտին կոլեկտիվ գործունեության մեջ ներառելու, որոշակի հասարակության արժեքների յուրացման և իրացման գործընթացում, այսինքն՝ ապահովում է անհատի սոցիալական վարքագիծը կարգավորելու գործառույթները՝ հասարակության զարգացման և սոցիալական խմբերի գործունեության արժեքներին և նպատակներին համապատասխան [5]: Դա առարկայի համար սոցիալական զարգացման հնարավորություններ է բացում:

Արժեքը՝ որպես առարկայի կամ երևույթի հատկություն, դրան բնորոշ է ոչ թե իր բնույթով, ոչ թե առարկայի ներքին կառուցվածքի ուժով, այլ որովհետև այն որոշակի հարաբերությունների կրող է՝ ներգրավված լինելով մարդու սոցիալական գոյության ոլորտում: Այնուամենայնիվ, օբյեկտին կամ երևույթին տրված գնահատականը կոնկրետ անհատի կողմից անհատական է, և, հետևաբար, նույն օբյեկտի վերաբերյալ կարող է լինել այնքան գնահատական, որքան գնահատող սուբյեկտներ: Նրանց բազմազանության իրական հիմքը գնահատող սուբյեկտի անհատական առանձնահատկություններն են, նրա կարիքների և հետաքրքրությունների առանձնահատկությունները: Միաժամանակ, գնահատականը օբյեկտիվ իրականության արտացոլումն է: Դրա հիման վրա կրկնվող գնահատականները

ստեղծում են ցանկացած սոցիոմաթեմատիկային ձևավորման (խմբեր, հասարակություն՝ որպես ամբողջություն) նորմեր և սկզբունքներ, որոնք կայուն գնահատականներ են մարդկային վարքի վրա իրենց ազդեցության առումով: Դրանք առարկայի համար հսկայական «անձնական նշանակություն» ունեն [7]:

Նրանց ձևավորման և միմյանց հետ փոխազդեցության անձնական իմաստների խնդիրը հոգեբանության մեջ ամենահետաքրքիրն է՝ գրավելով տարբեր դպրոցների և ուղղությունների հեղինակների ուշադրությունը:

Անդրադառնալով ավելի բարձր հիերարխիկ աստիճանի իմաստաստեղծ կառույցներին՝ անձնական արժեքներին, Վ.Վ. Ստոլինը [11] ներառում է էմոցիոնալ-արժեքային հարաբերությունները անհատի ինքնաճանաչման պլանում: Իմաստային ձևավորումները գոյություն ունեն ոչ միայն գիտակցության մեջ, այլև հաճախ անգիտակցական ձևով. դրանք ձևավորում են, ըստ Լ.Ս. Վիգոտսկի, գիտակցության «թաքնված» հարթություն: Աշխարհի նկատմամբ այս կամ այն վերաբերմունքի իմաստի ըմբռնումը նրան ուղղակիորեն և ինքնաբերաբար չի տրվում, այլ պահանջում է բարդ և կոնկրետ ներքին գործունեություն, նրա կյանքի գնահատում, հատուկ «նշանակալի առաջադրանքի» լուծում, որն առաջանում է միայն որոշակի չափով [7]:

Արտասահմանյան հոգեբանության մեջ կան արժեքներին նվիրված մեծ թվով աշխատություններ, որտեղ ուսումնասիրվում է դրանց հիերարխիան:

Ամփոփելով մարդկային արժեքների ընդհանուր բնութագրերը և նրանց տեղը անձի կառուցվածքում՝ կարող ենք նշել, որ արժեքները անձի ներքին կառուցվածքի ամենակարևոր տարրն են, որը ամրագրված է անհատի կյանքի փորձով, ամբողջության մեջ: Սահմանված արժեքների ամբողջությունը ձևավորում է գիտակցության մի տեսակ առանցք, որն ապահովում է անհատի կայունությունը, գործունեության որոշակի տեսակի վարքագծի շարունակականությունը՝ արտահայտված կարիքների և շահերի ուղղությամբ: Ելնելով դրանից՝ արժեքները գերիշխող գործոնն են, որը կարգավորում և որոշում է անհատի մոտիվացիան:

Այսպիսով, արժեքները հատուկ հոգեբանական կազմավորումներ են, որոնք ունեն հիերարխիկ համակարգ և գոյություն ունեն անձի կառուցվածքում միայն որպես դրա տարրեր: Անհնար է պատկերացնել անձի կողմնորոշումը կոնկրետ արժեքին

որպես մի տեսակ մեկուսացված կազմավորում, որը հաշվի չի առնում դրա առաջնահերթությունը, սուբյեկտիվ նշանակությունը, այսինքն՝ ներառված չէ համակարգում:

Ըստ ավանդական դասակարգման՝ արժեքները լինում են՝

- նյութական - արժեքներ, որոնք գոյություն ունեն իրերի տեսքով՝ հագուստ, սնունդ, տեխնիկա, տաճար, նկար և այլն;
- հոգևոր - բարոյական, կրոնական, գեղարվեստական, քաղաքական և այլն:

Բայց բացի այն արժեքներից, որոնք բավարարում են նյութական և հոգևոր կարիքները, կան նաև հոգեկան և սոցիալական արժեքներ, որոնք բավարարում են համապատասխան կարիքները: Այսպիսով, ուրախության, երջանկության, հոգևոր հարմարավետության փորձը, որը մարդը ցանկանում և գնահատում է, չի պատկանում ո՛չ հոգևոր, ո՛չ նյութական ոլորտներին: Սոցիալական կարիքները բավարարվում են նաև որոշակի արժեքներով, ինչպիսիք են սոցիալական ապահովությունը, զբաղվածությունը, քաղաքացիական հասարակությունը, պետությունը, եկեղեցին, արհմիությունը, կուսակցությունը և այլն: Դրանք նույնպես չեն կարող միանշանակ որակվել որպես նյութական կամ հոգևոր արժեքներ:

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը հայոց լեզու եվ գրականություն առարկայի դասավանդման ընթացքում

Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում: Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները աշակերտների մոտ վերածվում են համոզմունքների և կարողությունների: Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով

համամարդկային արժեքները: Կրելով վերոնշյալ և այլ հանգամանքների ներգործությունը, ընտրությամբ յուրացնելով դրանց ազդեցությունը՝ աշակերտը հաղորդակցվում է հասարակական մշակույթին և ձևավորվում իբրև ստեղծագործական անհատականություն: Ընդ որում՝ կրթական տարբեր աստիճաններում աշակերտն ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ: Վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ և հարաբերությունը աշխարհի հետ, վերաբերմունք սեփական անձի նկատմամբ և հարաբերությունն ինքն իր հետ իրականացվում են հասարակական դաստիարակության համակարգի (ուսումնական հաստատություններ, հասարակական, պետական, խորհրդակցական մարմիններ, մանկապատանեկան կառույցներ, այլ) և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների միջոցով: Կինոն, թատրոնը, հեռուստատեսությունը, համացանցը ներգործում են աշակերտի անձի վրա ոչ միայն ինքնին որպես տեղեկատվության աղբյուրներ, այլ նաև որոշակի տիպարների միջոցով, որոնք դրսևորվում են այդ «տեղեկատվական աղբյուրներից հոսող» հերոսների վարքագծում: Աշակերտները՝ իրենց տարիքային, սեռական և անհատական առանձնահատկություններին համապատասխան, հակված են նույնացնել իրենց այս կամ այն հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց վարքի ձևերը, ապրելակերպը, հագուստը, կենցաղը, կյանքի ոճը և այլն [1]:

<<Հայ գրականություն>> առարկայի շրջանակներում ուսուցիչները երեխաների մեջ սերմանում են աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոնները՝ ավանդական միջոցները, այսինքն՝ աշակերտի մեջ աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի և հասարակության հետ հարաբերության, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումը ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով: Սակայն սովորողների կողմից այդ միջավայրին բնորոշ արժեքների, կանոնների, չափանիշների, հայացքների յուրացումը միշտ չէ, որ համապատասխանում է հասարակության կողմից ընդունված արժեքներին և խրախուսելի չափանիշներին: Ավանդական միջոցների յուրացումը լինում է չզիտակցված՝ վարքի ընդունված կաղապարներն ընդօրինակելու միջոցով:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը տարիքայինն է, երբ սովորողի արժեքային կողմնորոշումները, արժեքային նախապատվությունները,

վարքն ու բարոյահոգեբանական գծերը դրսևորվում են՝ ըստ տարիքային և կազմաբնախոսական առանձնահատկությունների: Արտաքուստ՝ արժեհամակարգային դաստիարակության առանցքը դրսևորվում է աշակերտի վարքի ու շփման հարաբերությունների որոշակի մակարդակում՝ խոսքում, արտաքին տեսքում, ազատ ժամանակն անցկացնելու ձևում, ապրելակերպում և այլն: Տարիքային դաստիարակությանը բնորոշ են հակումը դեպի մշակույթի որոշակի շերտերը, կենցաղին բնորոշ արժեքների որոշակի աստիճանակարգությունը [2]:

Ժամանակակից դպրոցի կարևոր կրթական խնդիր է ճանաչել երեխաների զգացմունքների դաստիարակությունը՝ ընկերասիրություն, բարի դրացիություն, հանդուրժող սոցիալական փոխազդեցության պատրաստակամություն, բազմազգ, բազմաէթնիկ, բազմամշակութային միջավայրի պայմաններ: Երեխա՝ անկախ տարիքից, բնույթից և գիտական գործունեությունից անձ, այսինքն՝ հասարակության անդամ, որն ունի իրավունքներ և պարտականություններ ինքներդ ձեզ և ուրիշներին:

<<Հայոց լեզու և գրականություն>> առարկայի շրջանակներում մեր երեխաների մեջ ձևավորվում են արժեքների բուրգի գազաթին գտնվող նվիրական ու մեծագույն արժեքի՝ հայրենասիրության զգացումը, մեծերի հանդեպ հարգանքը, պատասխանատվության զգացումը, սերը դեպի ընտանիքը և հայրենիք և այլ լիքը արժեքներ:

Հայրենասիրությունն այն մեծագույն արժեքն է, որ հարգանք ու պատկառանք է հարուցում, նույնիսկ երբ դրսևորվում է հակառակորդի կամ թշնամու մոտ: Ի դեպ, յուրաքանչյուր ուսուցիչ ունի որոշակի հեղինակ կամ ստեղծագործություն, որը նրան ամենադյուրին կերպով է օգնում իր մանկավարժական խնդիրները լուծել, տվյալ դեպքում՝ հայրենասիրության բարձրագույն արժեքը՝ սաների հոգիներում սերմանելու համար: Մեզ համար դա տարիներ ի վեր եղել և մնում է համաշխարհային գրականության այդ հսկայի՝ Լ. Տոլստոյի վերոնշյալ ստեղծագործությունը:

Ուսուցչի քաղաքացիական դիրքորոշումը, ձգտումը՝ դաստիարակելու բարձր արժեքներ կրող քաղաքացիներ, նրա մտահորիզոնը, հասարակական լայնախոհությունը, սերը երեխաների նկատմամբ ուսումնական գործընթացի արժեքային դաստիարակչական ներգործության բարձրացման կարևոր պայմաններից

են: Ընդ որում՝ դաստիարակչական խնդիրների լուծումը պայմանավորված է նաև նրանով, որ ուսուցիչը համագործակցային փոխհարաբերությունների միջոցով նախատեսում է աշակերտների ոչ միայն մտավոր, այլև բարոյական, գեղագիտական ու ֆիզիկական դաստիարակության խնդիրների նկատմամբ համակողմանի մոտեցում: Ուսուցման գործընթացում լուծվում են սովորողների կրթական, դաստիարակչական կամ արժեքային և ընդհանուր զարգացման խնդիրները: Դրա համար յուրաքանչյուր դասի դաստիարակչական խնդիրների լուծումը նախատեսում է ոչ թե մեկուսացված կամ առանձին մոտեցում, այլ գիտելիքների ու կարողությունների, արժեքային որակների, կամքի, բնավորության, զգացմունքների, հոգեբանական տարբեր դրսևորումների միաժամանակյա և փոխկապակցված մոտեցում: <<Եթե դուք ունակ եք որոշելու երեխայի ունակությունն ու նրա ուժը, դուք պետք է գիտենաք, որ ամենամեծ ուրախությունը՝ դժվարությունների հաղթահարման, նպատակին հասնելու, գաղտնիքի բացահայտման ուրախությունը հաղթանակի բերկրանքն է ու ինքնուրույն դառնալու, տիրելու ու տիրապետելու երջանկությունը>>:

Ինչպես հայ գրականության, այնպես էլ հայոց լեզու առարկայի շրջանակներում դասի ժամանակ ուսուցիչը որոշակի դաստիարակչական խնդիրներ է լուծում՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրման հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Նա առանձնացնում է ընդհանուր դաստիարակչական խնդիրները, որոնք առանձին աշակերտների մոտ հաճախակի են դրսևորվում: Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային, էքսկուրսիա, դասղեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն) առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը:

Հայ դպրոցում ուսանողների գեղագիտական կրթությունն իրականացվում է բոլոր առարկաների, գրականության, երաժշտության և նկարչության դասավանդման գործընթացում, որոնք նախատեսված են՝ դրանցում ժամանակակից աշխարհայացք և իդեալներ ձևավորելու, նրանց մեջ գեղագիտական զգացմունքներ և ճաշակ սերմանելու, ստեղծագործական ունակություններ և հնարավորություններ զարգացնելու համար:

Հայ մեթոդական գրականության մեջ եղել են գեղագիտական դաստիարակության մասին առանձին հոդվածներ, սակայն մինչ օրս հայ գրականության դերը մատաղ սերնդի գեղագիտական դաստիարակության համակարգում հատուկ ուսումնասիրված չէ: Ահա թե ինչու մեր կողմից մշակված խնդիրը արդիական է դառնում ընդհանրապես դաստիարակության տեսության և, մասնավորապես, գեղագիտական դաստիարակության համար:

Հայ ժողովուրդը մշակութային կյանքի բոլոր ժամանակներում երբեք տեսադաշտից բաց չի թողել լուսավորության, ուսուցման և դաստիարակության հարցերը՝ նպատակ ունենալով հնարավորության սահմաններում մատաղ սերնդին տալ համապատասխան կրթություն և դաստիարակություն:

Գրերի ստեղծումը (405թ.) կարևոր խթան հանդիսացավ հայոց պետականության ամրապնդման, մշակույթի զարգացման և լուսավորական օջախների ստեղծման համար: Շուտով Հայաստանում բացվում են մի շարք աշխարհիկ դպրոցներ, որտեղ սովորում էին հասարակ ժողովրդի զավակները, և վանքերին ու եկեղեցիներին կից եկեղեցական դպրոցներ : Այնուհետև բացվում են համալսարանները: Հայկական համալսարանների շարքում առանձնահատուկ տեղ են զբաղեցնում Գլաձորի (13-14-րդ դդ.) և Տաթևի (14-15-րդ դդ.) համալսարանները, որտեղ դասավանդել են այնպիսի հայտնի մանկավարժներ, ինչպիսիք են Հովհաննես Որոտնեցին, Գրիգոր Տաթևացին, Եսայի Նչեցին և այլք: Այդ համալսարաններում նախատեսվում էր ոչ միայն ուսուցման լայն ծրագիր, այլև գեղագիտական, բարոյական և ֆիզիկական դաստիարակություն [13]:

Ինչպես համալսարաններում, այնպես էլ դպրոցներում ուսուցման հատուկ առարկա էր քերականությունը, որին զուգահեռ դասավանդվում էր նաև գրականություն: Վերլուծվել են առանձին հեղինակների ստեղծագործությունները, գաղափար է տրվել առանձին ժանրերի, ստեղծագործության բովանդակության, պատկերների, կոմպոզիցիայի, լեզվի, ոճի առանձնահատկությունների մասին, ինչը ուսանողներին օգնել է ավելի խորը, ամբողջական և գեղագիտական ընկալել գրական ստեղծագործությունը, ինչպես նաև նպաստել դաստիարակությանը: Դպրոցներում հատուկ ուսումնական առարկաներ էին նկարչությունը, գրքերի գեղարվեստական

ձևավորման արվեստը և մանրանկարչությունը: Այս առարկաների ուսուցման գործընթացում բացահայտվեցին ուսանողների նկարչական կարողությունները, և զարգացան նրանց ստեղծագործական հնարավորությունները [13]:

Հին և միջնադարյան Հայաստանում գրվում են քերականության վերաբերյալ մի շարք աշխատություններ, որոնք չափազանց արժեքավոր են հայ բանասիրության պատմության ուսումնասիրության համար: Այս աշխատանքները տարբեր ժամանակներում և տարբեր աստիճանի օգտագործվել են ուսումնական գործընթացում: Առաջին ուսումնական ձեռնարկը Հայաստանում պետք է համարել Դիոնիսիոս Թրակացու "Քերականության արվեստը": Հայերը թարգմանել են այս աշխատությունը՝ հարմարեցնելով իրենց լեզվի օրինաչափություններին [13]:

Հայոց քերականական միտքը, որն իր զարգացման ամենաբարձր աստիճանին է հասել, սակայն որոշակի ժամանակ անց անկում է ապրել: Քրիստոնեական կրոնական դոգմաները տիրում էին ամենուր: Դասավանդումը՝ եկեղեցու պահանջների համաձայն, իրականացվում էր "յոթ ազատ արվեստներով", որոնք ներառում էին՝ քերականություն, հռետորաբանություն, դիալեկտիկա, թվաբանություն, երկրաչափություն, աստղագիտություն, երաժշտություն: Դասավանդման նման սկզբունքը շարունակվեց մինչև 15-16-րդ դարերը: Աստիճանաբար նվազեց հետաքրքրությունը Դիոնիսիոս Թրակացու աշխատության նկատմամբ [13]:

Եզրակացություն

Կատարելով այս աշխատանքը՝ եկա հետևյալ եզրահանգումներին՝

1. «Արժեք» երևույթի էության որոշման բարդությունը կապված է նրա երկիմաստության, նրա առանձնահատկությունների հետ: Արժեքը ինչ-որ բանի կարևորությունն է, նշանակությունը, օգուտը, օգտակարությունը: Արտաքինից արժեքը գործում է որպես առարկայի կամ երևույթի հատկություն: Այնուամենայնիվ, նշանակությունը և օգտակարությունը բնությամբ նրանց բնորոշ չեն, ոչ միայն բուն օբյեկտի ներքին կառուցվածքի պատճառով, այլև կոնկրետ հատկությունների սուբյեկտիվ գնահատականներ են, որոնք ներգրավված են մարդու սոցիալական գոյության ոլորտում. անձը հետաքրքրված է դրանցով կամ կարիք է զգում:
2. Ընդհանուր առմամբ, սոցիալական արժեքները անձնական արժեքների վերածելու գործընթացն իրականացվում է սոցիալական հարաբերություններում սուբյեկտի գործնական ներգրավվածության պահին, կոնկրետ «միկրոմիջավայրում» (սոցիալական խումբ), որը հանդիսանում է հասարակության «թարգմանիչ արժեքներ»:
3. Արժեքները անձի ներքին կառուցվածքի ամենակարևոր տարրն են, որը ամրագրված է անհատի կյանքի փորձով, ամբողջության մեջ: Սահմանված արժեքների ամբողջությունը ձևավորում է գիտակցության մի տեսակ առանցք, որն ապահովում է անհատի կայունությունը, գործունեության որոշակի տեսակի վարքագծի շարունակականությունը՝ արտահայտված կարիքների և շահերի ուղղությամբ: Ելնելով դրանից՝ արժեքները գերիշխող գործոնն են, որը կարգավորում և որոշում է անհատի մոտիվացիան:
4. <<Հայոց լեզու և գրականություն>>առարկայի շրջանակներում մեր երեխաների մեջ ձևավորվում են արժեքների բուրգի գագաթին գտնվող նվիրական ու մեծագույն արժեքի՝ հայրենասիրության զգացումը, մեծերի հանդեպ հարգանքը, պատասխանատվության զգացումը, սերը դեպի ընտանիքը և հայրենիք և այլ լիքը արժեքներ:

Գրականության ցանկ

1. Ա. Գևորգյան, Ազգային կրթության դերն ու նշանակությունը սովորողների հայեցի դաստիարակության գործընթացում, Եր., 2002,:
2. Ղուկասյան Ա, Հայոց պատմությունը 8-9 դդ դասարաններում: Ուսուցչի ձեռնարկ:
3. Асмолов А.Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа. — М.: «Смысл», ИЦ «Академия», 2002. — 416 с.
4. Божович Л.И. Проблемы формирования личности. М.: «Институт практической психологии», N 1-3, 2006
5. Краткая философская энциклопедия. Предс. научно-ред. совета В.С. Степин. — М.: Мысль, 2000—2005.
6. Кулагина И.Ю., Коллюцкий В.Н. Возрастная психология: Развитие человека от рождения до поздней зрелости: (Полный жизненный цикл развития человека): Учеб. пособие для студентов высших спец. учебных заведений. - М., 2001.
7. Психологические аспекты смысла жизни и акме. // Вопросы психологии. -2000. № 4 - С. 136-140.
8. Столин В.В., Сараева Н.В., Неверова И.А. Эмоционально-ценностное отношение к себе и другому, локус контроля и мотивация. // В кн.: Личность в системе коллективных отношений. М., 2009.- С.205-226.
9. Шаповаленко И.В. Возрастная психология. - М., 2004.
10. Ядов В.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности.// Методологические проблемы социальной психологии.- М., 2010.-С. 89-106.
11. Ярошевский М. Г., Юревич А. В., Аллахвердян А. Г. Программно-ролевой подход и современная наука // Вопросы психологии. — 2000. — № 6. — С. 3-40.
12. Завершнева Е.Ю., Осипов М.Е. Основные поправки к тексту «Исторический смысл психологического кризиса», опубликованному в 1982 г. в собрании сочинений Л.С. Выготского // Вопросы психологии. 2010. №1. С. 92—103.
13. <https://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-02/dissertaciya-esteticheskoe-vospitanie-starsheklassnikov-v-protssesse-prepodavaniya-armyanskoy-literatury>